METSÄBIOTALOUDEN TIEDEPANEELI

Metsäbiotalouden tiedepaneelin asiantuntijalausunto

Asia: Vanhojen metsien suojelukriteerit. Ympäristövaliokunta toivoo tilannekatsausta vanhojen metsien suojelukriteereiden valmistelusta.

Aika: perjantai 13.9.2024 klo 9.30

Paikka: Etäkuuleminen Teams-yhteydellä

Johdanto

EU:n biodiversiteettistrategiassa 2020 ”Luonto takaisin osaksi elämäämme” tavoitellaan kaikkien jäljellä olevien luonnontilaisten metsien (primary forests) ja vanhojen metsien (old-growth forests) tiukkaa suojelua EU:n jäsenvaltioissa. Komissio julkaisi 21.3.2023 ohjeistuksen: ”EU:n luonnontilaisten ja vanhojen metsien määrittelyä, kartoitusta, seurantaa ja tiukkaa suojelua koskevat komission suuntaviivat” (EU:n komissio 2023). Jäsenvaltioiden odotetaan käyttävän tätä ohjeistusta kohteiden määrittelyyn, kartoitukseen ja tiukkaan suojeluun. Määritelmät tuli tehdä jäsenvaltioissa ohjeen mukaan vuoden 2023 loppuun mennessä.

Esitetyt vanhojen metsien kriteerit pohjaavat ympäristöministeriön kriteerien määrittelyn tieteelliseksi pohjaksi rahoittamaan Suomen ympäristökeskuksen (Syke) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) yhdessä toteuttaman hankkeen ”Luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät Suomessa: EU:n komission ohjeet ja kansallinen tarkastelu” tuloksiin. Hankkeen loppuraportti julkaistiin 9.2.2024. Siinä on tarkasteltu etenkin pohjoismaisiin tieteellisiin tutkimuksiin perustuen luonnontilaisten metsien ikiä sekä kuolleen puun määrää ja osuutta elävästä puustosta eri kasvupaikkatyypeillä ja metsäkasvillisuusvyöhykkeissä. Valtakunnan metsien inventointien (VMI) aineistoista on laskettu potentiaalisia pinta-aloja erilaisille vanhan metsän iän kynnysarvoille hyödyntämällä samalla inventoinnin luonnontilaisuusluokan arvioinneista lahopuujatkumoa.

Lausunto

Vanhat, luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset metsät muodostavat tärkeän osan metsäluonnon kokonaisuutta. Ne ylläpitävät metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta arvokasta eliöstöä, mutta ovat myös suomalaisen kulttuurin ja tutkimuksen kannalta erityisiä ja arvokkaita. Vanhojen metsien turvaaminen on siten tärkeää.

Nyt lausunnolla oleva vanhojen metsien kriteeristö luo pohjaa tuleville käytännöille siitä, mitkä metsät luetaan erityisen turvaamisen piiriin. Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää tärkeänä, että samaan tapaan kuin tutkittua tietoa on hyödynnetty kriteerien pohjalla, sitä hyödynnetään myös kriteerien vaikutusten arvioinnissa ja niiden mahdollisessa jatkotarkentamisessa.

Metsäbiotalouden tiedepaneelin lausunto kohdentuu paneelin tehtäväalueen mukaisesti vanhojen metsien kriteerien mahdollisiin vaikutuksiin metsäbiotalouden kokonaiskestävyydelle.

Vanhojen metsien suojelun välilliset vaikutukset metsäsektoriin ja hyväksyttävyyteen voivat olla välittömiä vaikutuksia suuremmat

EU:n biodiversiteettistrategian tarkoittamien vanhojen ja luonnontilaisten metsien suojelulla tavoitellaan erityisten, metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta keskeisten, tähän saakka metsätalouden ulkopuolella olleiden metsien suojelua. Metsäbiotalouden tiedepaneeli toteaa, että tämän suojeluinstrumentin mittakaava on useisiin muihin suojelutoimiin verrattuna vähäinen: EU:n biodiversiteettistrategian tarkoittamien vanhojen ja luonnontilaisten metsien pinta-ala on koko metsäpinta-alaan suhteutettuna marginaalinen. Suojelutavoite ei siten ole uhka normaalille metsätalousmaalle eikä metsäteollisuuden puunsaannille.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli arvioikin, että viimeisten vanhojen ja luonnontilaisten metsien turvaamisesta metsäbiotaloudelle aiheutuvat vaikutukset ovat enemmän välillisiä kuin välittömiä. Vanhojen metsien turvaamisesta muodostuvat mahdolliset haitat ja hyödyt rakentuvat sen kautta, kuinka metsien hallinnoinnin kokonaisuus onnistuu tukemaan suomalaisen metsäbiotalouden kokonaiskestävyyttä.

Metsäbiotalouden tiedepaneelin analyyseissä (esim. Österberg ym., 2024), kuten muutenkin yhä useammin kansallisessa metsäkeskustelussa, metsäbiotalouden arvonlisän nostaminen on tunnistettu Suomen metsäbiotalouden vahvistumisen kannalta keskeisimmäksi tavoitteeksi. Arvonlisän parantuminen vaatii kuitenkin tuekseen merkittäviä investointeja, eikä niiden saaminen ole juuri saanut tilaa julkisuudessa. Investointihalukkuuteen vaikuttavat hallinnollinen ennakoitavuus sekä markkinoiden luottamus metsäbiotalouden vakauteen ja kokonaiskestävyyteen, joille näillä kriteereillä voidaan myös luoda pohjaa. Lisäksi tarvitaan nykyistä vahvempaa tieteen, hallinnon ja yritysmaailman yhteistyötä, jotta esimerkiksi vanhojen metsien kriteeristöstä seuraavat suojelutoimet saataisiin hyödyttämään suomalaista yhteiskuntaa mahdollisimman hyvin. Vanhojen metsien suojelun lisääminen voi hyvin toteutettuna tukea esimerkiksi metsien virkistyskäytön ja luontomatkailun toimintaedellytyksiä, erityisesti kun kohteita suojellaan väestökeskittymien lähialueilla ja luontomatkailuyritysten toimintaympäristössä. Näin parannetaan laadukkaiden metsien saavutettavuutta ja tehdään metsien suojelu näkyväksi kansalaisille sekä mahdollistetaan osaltaan myös arvonlisää tuottavaa aineettomiin hyötyihin perustuvaa yritystoimintaa.

Tiedepaneeli pitää erityisen tärkeänä suojelukriteerien selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, jotta kohteiden tunnistamisesta ei synny epävakautta puumarkkinoille tai epäselvyyttä puukaupan osapuolille siitä, onko tietty alue potentiaalinen suojelukohde vai ei.

Lisäksi tiedepaneeli painottaa, että kriteeristössä on edelleen selkeytettävä, sovelletaanko kriteereitä kertaluontoisesti vai tuleeko vanhojen ja luonnontilaisten metsien suojelun piiriin jatkossa lisää metsämaata. Kertaluontoinen (suojeluohjelmaan ottamisen aikaikkuna on rajattu) on siinä mielessä yksiselitteinen, että uusia kohteita ei sen jälkeen oteta tämän suojelukriteeristön piiriin, vaikka kriteerit täyttäviä alueita tulisi myöhemmin lisää. Toisaalta tulevaisuussuuntautunut kriteerien soveltaminen voisi osaltaan luoda hallinnollista perustaa ja mahdollisuuksia tulevaisuuden suojeluteoille. Molemmissa tapauksissa on tarpeen kehittää uusia vanhojen metsien monimuotoisuuden turvaamisen mekanismeja, jotka pystyisivät luomaan nykyistä monipuolisempien ekosysteemipalvelujen, luonnonarvojen ja ekologisen kompensaation markkinoita, joissa yksityismaanomistajat voivat luottaa siihen, että saavat korvauksen suojelusta ja että se tuottaa kerrannaishyötyjä paikallis- ja aluetalouteen.

Luonto- ja ympäristöarvot merkittävässä roolissa metsien käytön hyväksyttävyydelle

Metsäbiotalouden tiedepaneelin tuoreen selvityksen mukaan Suomen metsiin kohdentuu kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja eri politiikkasektoreiden taholta yhä monipuolisempia toiveita (Tyrväinen ym. 2024). Nämä tavoitteet kilpailevat osin keskenään, eikä kaikkia toiveita, kuten hakkuumäärien kasvattamista, aineettomiin hyötyihin perustuvan liiketoiminnan vahvistamista ja monimuotoisuuden turvaamista voida toteuttaa yhtä aikaa. Tämä jännite näkyy myös siinä, että nykyinen ehdotus vanhojen metsien kriteeristöksi on äärimmäisen tiukka, eikä se tutkija-arvioiden mukaan merkittävästi muuta vanhojen metsien suojelun tilaa.

Selvityksemme mukaan luonto- ja ympäristöarvojen rooli metsien käytön hyväksyttävyyteen vaikuttavana tekijänä on selvästi kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämä kehitys tulisi ottaa huomioon ja vahvistaa metsien eri tavoitteet yhdistävää metsäbiotalouden toimintakulttuuria. Kehityksen nähdään myös edistävän ja vahvistavan metsien tuottamien erityyppisten ekosysteemipalveluiden ylläpitoa ja niiden monipuolista taloudellista hyödyntämistä, millä on jo havaittu olennaisia paikallis- ja aluetaloudellisia vaikutuksia. Metsäbiotalouden tiedepaneeli arvioikin, että vanhat luonnontilaiset metsät kannattaa metsäbiotalouden keskipitkän aikavälin arvonlisän kehittymisen näkökulmasta suojella riittävässä laajuudessa. Tähän laajuuteen vaikuttaa olennaisesti nyt arvioitavana olevat kriteerit, ja on arvioitu (SY 2/2024) että nykyisellä kriteeriehdotuksella ei todennäköisesti tule merkittävää suojelulisäystä. Riittävyyttä tulee tiedepaneelin mukaan arvioida monitieteisesti tutkitun tiedon pohjalta ja yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa.

Lausunnon tiivistelmä

Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että vanhojen metsien määrittelykriteeristöä on valmisteltu perusteellisesti ja olemassa oleva tietopohja luo hyvät edellytykset kriteerien asettamiseen. Tiedepaneeli kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Vanhat ja luonnontilaiset metsät kannattaa keskipitkän aikavälin arvonlisän kehittymisen näkökulmasta suojella riittävässä laajuudessa. Nyt arvioitavana olevalla kriteeriehdotuksella ei todennäköisesti tule merkittävää suojelulisäystä.
- Vanhojen ja luonnontilaisten metsien suojelun välittömät vaikutukset metsäsektoriin ja esimerkiksi sen puunhankintaan ovat vähäisempiä verrattuna välillisiin vaikutuksiin, sillä määritelmän mukaisesti kyseiset metsäalueet ovat olleet valtaosin metsätaloudellisen hyödyntämisen ulkopuolella.
- Vanhojen ja luonnontilaisten metsien kriteeristön selkeydellä on merkittäviä välillisiä vaikutuksia, jos kriteerit jäävät tulkinnanvaraisiksi aiheuttaen häiriöitä puumarkkinoilla tai vaikuttaen metsien vakuusarvoihin.
- Luonto- ja ympäristöarvojen yhteiskunnallinen merkitys on kasvanut, joten vanhojen luonnontilaisten metsien suojelu vaikuttaa myös metsien hyödyntämisen hyväksyttävyyteen. Keskipitkällä aikavälillä vanhojen metsien turvaaminen todennäköisesti parantaa metsäsektorin toimintaedellytyksiä ja investointihalukkuutta.
- Suojelukohteiden valinnassa tulisi yhtenä kriteerinä ottaa huomioon kohdealueen sijainti aluerakenteessa ja potentiaali metsien aineettomien hyötyjen tarjonnan vahvistamisessa, mikä osaltaan tukee metsäbiotalouden yritystoiminnan monipuolistamista.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Riikka Paloniemi, Antti Asikainen, Liisa Tyrväinen, Monika Österberg

Viitatut lähteet:

Österberg, M., Karjalainen, M., Lintunen, J., Tammelin, T., Asikainen, A., Vakkilainen, E., Toivonen, R., Virta, P. Henn, A., Nuutinen, E-M., Kohl, J., Hassinen, J. 2024. Lankusta lääkkeisiin - Tuoteportfolion arvonnoususta uutta arvonlisää metsäsektorille. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 1/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 36 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-0-8

Tyrväinen L, Paloniemi R., Mäkelä M, Muotka T., Suopajärvi L., Leppänen J., Piiroinen T., Pynnönen S. ja Hokkanen A. 2024. Mitä metsiltä halutaan 2035? Kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja metsäpolitiikan näkökulma. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 3/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 66 s. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-2-2

Syrjänen K., Korhonen K., Punttila P. ja Siitonen J. 2024. Luonnontilaiset metsät ja vanhat metsät Suomessa – Euroopan komission ohjeet ja kansallinen tarkastelu. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2/2024. Suomen ympäristökeskus. URN: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-5642-7